

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглянуто впровадження компетентісного підходу у підготовці майбутніх документознавців на прикладі інформаційних дисциплін.

Ключові слова: компетентісний підхід, компетентісно-орієнтована освіта, інноваційна компетентність, комунікативна компетентність, технологічна компетентність.

Липинская Алла Владимировна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры документоведения и информационной деятельности Киевского национального университета культуры и искусств

Формирование профессиональных компетенций будущих документоведов во время изучения информационных дисциплин.

В статье рассмотрено внедрение компетентностного подхода при подготовке будущих документоведов на примере информационных дисциплин.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентностно-ориентированное образование, коммуникативная компетентность, инновационная компетентность, технологическая компетентность.

Lipinska Alla, Candidate of Pedagogic science, assistant professor of the Records Management and Information Activity Kyiv National University of Culture and Arts

Formation of professional competence of the future of records information managers during studying information disciplines

The article is examined of introducing of competence approach for preparing of the future records information managers using as an example information disciplines.

Key words: competence oriented education, communicative competence, innovation competence, technological competence.

У сучасних умовах змінюються вимоги до підготовки фахівців, їх знань і компетенцій. У минулому залишається просте накопичення студентами знань, умінь і навичок, нагальною стає проблема підготовки фахівців, які стали б конкурентоспроможними на ринку праці, вільно володіли професійними навичками й орієнтувалися у суміжних галузях діяльності, були готові до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності. Сьогодні потрібні фахівці, які вміють працювати з людьми, використовувати набуті знання, вміння і навички; глибоко розуміють і знають свою роль у суспільстві [5].

Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є оновлення змісту вищої освіти, перенесення уваги з процесу навчання на його результат, орієнтація змісту й організації навчання на компетентісний підхід і пошук ефективних механізмів його запровадження.

Відомо, що позитивні чи негативні наслідки певних дій виникають залежно від обсягу та рівня достовірності інформації, вміння здійснювати системний аналіз, компетентності фахівця. Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим, що він: реалізує у своїй роботі професійні знання, уміння і навички; завжди саморозвивається; вважає свою професію цінністю.

Студентство – майбутня еліта суспільства, і тому цілком умотивованим є підвищений інтерес науковців до становлення особистості юнацького віку. У намаганні визначити найпліднішу педагогічну концепцію все більше уваги сучасні науковці приділяють компетентісному підходу. Прогресивна освітня спільнота сьогодні визнає, що саме набуття ключових компетенцій може дати людині можливість орієнтуватися у інформаційному просторі, вмотивовано вчитися упродовж життя.

Відзначимо, що посилений інтерес сучасних вітчизняних науковців і практиків до компетентісного підходу зумовлений не лише намаганням уніфікувати термінологічний апарат з огляду на цілком очевидну загальносвітову тенденцію, яка полягає в набутті статусу таких категорій, як компетенція, компетентність, компетентна особистість.

Йдеться про суттєве розширення і поглиблення наукових уявлень про основні категорії компетентісного підходу. Так, сучасні зарубіжні вчені небезпідставно наголошують на рекомендації про те, що, здійснюючи дослідження у контексті компетентісного підходу, слід попередньо вказувати конкретний зміст, який вкладає науковець у поняття "компетенція" і "компетентність". Вважають, що здатність особистості виявляти певну поведінку є компетенційною здатністю виконувати лише робочі завдання і виступає як компетентність, тобто поняття "компетенція" може виявлятися у ширших ситуаціях, ніж компетентність.

Впровадження компетентісного підходу в педагогічну освітню практику протягом останніх років є процесом об'єктивним і надзвичайно актуальним. Тому вчені та науковці цю проблему висвітлюють досить часто. Достатньо згадати дослідження М.Г. Артьомової, Н.М.Бібік, Г.Р. Гаврищак, І.І. Драча,

І. А. Зимньої, І. І. Зязюна, Я.П. Кодлюк, О.І. Локшиної, Н.В. Нагорної, О.В. Овчарук, М.С. Слободяника, О.П. Савченко, Г.В. Терещук, А.В. Хуторського і інших.

Звернення уваги науковців до формування професійної компетентності зумовлено: переходом світової спільноти до інформаційного суспільства, де пріоритетним вважають не просте накопичення студентами знань, предметних умінь і навичок, а й уміння вчитися, оволодіння навичками пошуку інформації, здатності до самонавчання у процесі здійснення професійної діяльності; особливо актуальним є життєдіяльність особистості та суспільства в сучасних умовах, що вимагає від вищої школи забезпечення молодих спеціалістів елементарними можливостями інтеграції у соціум, самовизначення у житті, конкурентоспроможності на ринку праці.

Сьогодні необхідно з'ясувати можливість впровадження компетентісного підходу, а саме професійних компетенцій майбутніх документознавців під час вивчення інформаційних дисциплін, які у сучасних умовах існування інформаційного суспільства стають чи не визначальним показником їх професійної підготовки.

На сучасному етапі розвитку суспільства немає проблеми в отриманні та володінні інформацією, а є проблема в її аналітичному опрацюванні та підготовці на її основі якісного інформаційного продукту – аналітичного документу. Аналітична робота передбачає знання багатьох наук, зокрема, інформатики, теорії комунікації, системного аналізу, лінгвістики, логіки, методології наукового пізнання, етики, права, історії, психології, філософії, соціології, економіки тощо. Перелік можна продовжувати, адже професія документознавця настільки унікальна, що потребує універсальних знань.

Загальною ідеєю компетентісного підходу є компетентісно-орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння знань і способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях життєдіяльності.

Водночас у системі компетентісного підходу до навчання у вищій школі нових акцентів набувають вимоги до засобів навчання. Доцільно віддати перевагу тим, які містять комунікативно-ситуативні завдання, завдання, що вимагають залучення досвіду студентів, наближені до життя, майбутньої діяльності, стимулюють їхню активну мисленнєву діяльність [5].

Компетентність являє собою широке поняття, це якість людини, яка володіє всебічними професійними знаннями і думка якої в певній галузі чи питанні є вагомою і авторитетною. Компетентність припускає наявність у індивіда сукупності знань, умінь, навичок, певних особистісних характеристик і якостей [6, 71].

Можна розглядати компетентність як спеціальним шляхом структуровані знання, уміння, навички, ставлення, що забезпечують майбутньому фахівцю можливість визначити, ідентифікувати та розв'язувати незалежно від контексту проблеми, що є характерними для їх професійної діяльності. Якщо галузь життя, в якій людина відчуває себе здатною ефективно функціонувати (тобто компетентною), є достатньо широкою, йдеться про "ключові" чи життєві компетентності. Якщо ж компетентність поширюється на вузьку галузь, наприклад, у межах певної наукової дисципліни, то можна говорити про предметну чи галузеву компетентність.

Загальні та фахові компетентності людина використовує у різних галузях діяльності для виконання певних завдань, вони також слугують їй при доборі моделі поведінки у різних ситуаціях [5].

Компетентістну людину характеризують певні елементи знань, як-от: різноманітність, гнучкість, швидкість актуалізації, категоріальний характер, можливість використання у різноманітних ситуаціях, оволодіння процедурним знанням, наявність інформації про власне знання. Доцільно до складових компетентності відносити ще і готовність особистості до самовдосконалення, саморегуляцію та самокорекцію, оскільки вони виступають джерелом особистісно-професійного зростання, засобом вироблення власного іміджу.

Кафедра документознавства та інформаційної діяльності Київського національного університету культури і мистецтв комплексно підійшла до вирішення проблеми конкурентоспроможності майбутніх документознавців, пропонуючи для студентів, як потенційного кадрового ресурсу, ряд конкретних і стимулюючих заходів:

- вивчення нових навчальних дисциплін;
- захист курсових і магістерських робіт з використанням презентацій;
- практико-орієнтовані завдання;
- наукова робота студентів;
- виробнича та переддипломна практика;
- можливість поєднання навчання з роботою.

Професійну компетентність сьогодні розглядають як психічний стан, який дозволяє діяти самостійно та відповідально, володіння здатністю й умінням виконувати трудові функції, які полягають у результатах праці.

Документознавці, як і фахівці будь-якої галузі діяльності, мають володіти передусім загальною компетентністю, необхідною для існування в соціумі, для вирішення проблем у будь-яких ситуаціях, навіть не пов'язаних з конкретною професійною діяльністю. Загальна компетентність – здатність особистості до аналізу, синтезу, загальні знання, здатність до самостійного навчання, співпраці та комунікації, цілеспрямованість, лідерські риси, організованість і здатність до планування.

Поряд із загальною компетентністю будь-якого фахівця, розрізняють компетентність професійну, що відповідає виду діяльності, спеціальності. Адже певному виду діяльності притаманні власні особливості, необхідні певні знання, досвід, особистісні якості.

Відповідно до класифікації професійних компетентностей за М.С. Слободяником, розглянемо управлінські компетентності документознавця. Серед них такі, як: розуміння сутності прийняття і змісту управлінського рішення; розроблення і реалізація стратегії розвитку інформаційно-аналітичної діяльності; здійснення ефективного контролю за управлінськими рішеннями тощо. Теоретичні аспекти формування цих компетентностей можна констатувати при вивченні інформаційно-аналітичної діяльності, аналітико-синтетичної переробки документної інформації, правового забезпечення документно-інформаційної діяльності тощо.

Управлінська компетентність полягає у її формуванні у фахівців. Провідні науковці виділяють чотири галузі діяльності (управління операціями, фінансами, людьми й інформацією), кожна з яких включає в себе певні функції, виконання яких вимагає від документознавця наявності певних здібностей. Очевидно, що ще однією важливою ознакою є управлінська компетентність. Ключові ролі документознавця визначають основні функції, які він повинен виконувати як професіонал, а саме: планування, організація, контроль, мотивація і координація дій.

Проблема управлінської компетенції виникла як важливий параметр визначення та оцінки вкладу діяльності документознавців в успіх організації. Виділяють такі галузі управлінської компетентності: добір інформації; формування концепції; концептуальна гнучкість; спілкування з персоналом; управління взаємодією; орієнтація на розвиток; вплив; впевненість в собі; подання; орієнтація на дію; орієнтація на досягнення [4].

Формування організаційних компетентностей (організація діяльності колективу, праці документознавців, стратегічне й оперативне планування, здійснення звітності тощо) відбувається у процесі навчання інформаційно-аналітичної діяльності, моделювання та інформаційних технологій прийняття рішень, електронних послуг тощо.

Основу професійно-практичної діяльності документознавців становлять відносини системи "людина-людина", що висуває до працівників певні комунікативні вимоги. Серед них: прагнення до спілкування, вміння легко вступати в контакт із незнайомцями, стійке гарне самопочуття при роботі з людьми, доброзичливість, чуйність, витривалість, вміння стримувати емоції, здатність аналізувати поведінку оточуючих і свою власну, розуміти їх наміри та настрої, здатність розбиратися у взаєминах людей, вміння владжувати розбіжності між ними й організовувати взаємодію, здатність ставити себе на місце іншої людини, знаходити спільну мову з різними індивідами, володіння мовленням, мімікою, жестами, вміння переконувати людей, акуратність, пунктуальність, зібраність, знання психології людей.

Документознавець має володіти такими найважливішими рисами, як: бездоганна поведінка (ввічливість, тактовність, уважність, люб'язність відносно відвідувачів у межах своїх посадових обов'язків); знання етики та психології спілкування; комунікабельність (здатність персоналу створювати атмосферу гостинності, уникати конфліктних ситуацій); знання іноземних мов; охайний і привабливий зовнішній вигляд (відповідні зачіска, одяг, манікюр, макіяж, прикраси).

Професійно-комунікативна компетентність документознавців вимагає наявності комунікативно-важливих знань, умінь і певних якостей особистості.

Серед комунікативно-важливих знань основними є знання основ спілкування і психології:

- мовленнєві – вміння використовувати багатство професійної і національної мови у професійному спілкуванні, вміння оформлення документів тощо;

- інформаційно-інструментальні – вміння моделювати та прогнозувати процес професійної комунікації, встановлювати та підтримувати зворотний зв'язок зі співрозмовниками, справляти враження і здійснювати вплив на них; вміння організувати процес передавання і сприйняття інформації, керувати ним тощо;

- організаційно-технологічні – вміння розуміти позицію співрозмовника, толерантно до нього ставитися, не допускати маніпулювання і дезінформації у процесі комунікації, залучати партнерів до діалогу, активізувати, стимулювати до слухання і розуміння; вміння запобігати конфліктам і ефективно урегульовувати їх у разі виникнення;

- невербальні, тобто вміння використовувати невербальні засоби комунікації адекватно до ситуації;

- інформаційно-пошукові, як вміння використовувати інформаційні та комунікативні ресурси сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; вміння працювати з різними джерелами інформації.

З одного боку, рівень комунікативних компетентностей визначається сукупністю знань, умінь і навичок, що є зовнішнім аспектом, з іншого, рівень сформованості комунікативних компетентностей обумовлений психологічними особливостями індивіду.

Формування інноваційних компетентностей передбачає спроможність документознавців до здійснення як модифікуючих, так і радикальних змін, залучення до цих процесів підлеглих. Ці компетентності принаймні частково формують у процесі навчання інформатики і комп'ютерної техніки, інформаційних ресурсів, інформаційної політики, інноваційних технологій в документно-інформаційній сфері тощо.

Технологічні компетентності означають вмиле володіння програмними засобами, наповненням і використанням баз даних, вільним володінням технологіями пошуку інформації тощо. Звичайно, ці компетент-

ності формуються у першу чергу у процесі навчання спеціальних дисциплін, таких як: "Інформаційні технології, системи та ресурси", "Аналітико-синтетична переробка документної інформації", "Документно-інформаційні комунікації", "Інформаційний менеджмент", "Державна інформаційна політика", "Інтернет-технології" тощо.

Важливими за значенням для фахівця є формування інформаційно-комунікаційних компетентностей таких як: вільний обмін інформацією, організація документальних потоків і масивів, створення і ефективне використання документознавчих сайтів.

Необхідність звертання до формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців-документознавців обумовлена рядом обставин: по-перше, спрямованість державного освітнього стандарту вищої професійної освіти на пошук нових шляхів вирішення проблеми підвищення рівня професійної підготовки фахівців-документознавців; по-друге, розроблення і впровадження в освітню практику програм, що становлять основу формування інформаційно-комунікативної компетентності студентів-документознавців і цілеспрямованої підготовки молодого спеціаліста до майбутньої професійної діяльності; по-третє, недостатнє відбиття аспекту, пов'язаного з формуванням інформаційно-комунікативної компетентності в наявній науковій і навчально-методичній літературі; по-четверте, недостатнє програмно-методичне забезпечення формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців-документознавців.

Зростає попит на фахівців, спроможних працювати на стику паперової та електронної технологій. На жаль, не всі навчальні заклади дбають про "діловодну грамотність" своїх випускників, яка в умовах суворих законодавчо-нормативних вимог не менш важлива, ніж грамотність комп'ютерна [2].

Формування фахових компетентностей у документознавців є на сьогодні не лише актуальною проблемою, а й має широке поле реалізації на прикладі накладання інформаційних дисциплін. Застосування компетентісного підходу у навчальному процесі значно покращить фахову підготовку майбутніх документознавців, задовольнить гостру соціальну потребу суспільства в універсальних фахівцях, документознавцях-управлінцях, менеджерах, інформаційних аналітиках.

З позицій компетентісного підходу рівень освіти визначають здатністю фахівця вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань і досвіду. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у з'ясуванні тих життєвих і професійних компетентностей, які необхідні майбутнім документознавцям для належного здійснення професійної діяльності, а також визначенню шляхів їх формування.

Література

1. Артьомова М. Г. Компетентісний підхід в системі вищої освіти як пріоритет її модернізації у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] /Артьомова М. Г. – Режим доступу: <http://www.kau.com.ua/2010-02-18-15-31-00/35-2010-02-19-10-58-12/61-2010-04-30-17-32-49>.
2. Грінберг Л. Інформаційно-комунікативна складова професійної компетентності майбутніх документознавців /Грінберг Л. // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: зб. наук. пр. / Київський нац. ун-т культури і мистецтв; ін-т державного управління. За заг. ред. В. В. Бездрабко. – К.: КНУКІМ, 2011. – Вип. 5. – С. 151-157.
3. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: КІС, 2004. – 112 с.
4. Коростелев А.А. Влияние системы повышения квалификации на развитие ключевых компетенций специалистов [Електронний ресурс] // А. А. Коростелев, А. Н.Ярыгин, Н. А. Ярыгина // Е-журнал "Педагогіка і наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку". – 2009. – № 2.
5. Савченко О. П. Компетентісний підхід у сучасній вищій школі [Електронний ресурс] / Савченко О. П. // Е-журнал "Педагогіка і наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку". – 2010. – № 3.
6. Писаревський, І. М. Професійно-комунікативна компетентність (в туризмі): підручник / І.М. Писаревський, С.А. Александрова. – Х: ХНАМГ, 2010. – 230 с.

References

1. Artomova M. H. Kompetentnisnyi pidkhdid v systemi vyshchoi osvity yak priorytet yii modernizatsii u vyshchomu navchalnomu zakladi [Elektronnyi resurs] /Artomova M. H. – Rezhym dostupu: <http://www.kau.com.ua/2010-02-18-15-31-00/35-2010-02-19-10-58-12/61-2010-04-30-17-32-49>.
2. Hrinberh L. Informatsiino-komunikatyvna skladova profesiinoi kompetentnosti maibutnih dokumentoznavtsiv /Hrinberh L. // Terminolohiia dokumentoznavstva ta sumizhnykh haluzei znan: zb. nauk. pr. / Kyivskyyi nats. un-t kultury i mystetstv; in-t derzhavnoho upravlinnia. Za zah. red. V. V. Bezdrabko. – K.: KNUKIM, 2011. – Vyp. 5. – S. 151-157.
3. Kompetentnisnyi pidkhdid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka osvithoi polityky / Pid zah. red. O.V. Ovcharuk. – K.: KIS, 2004. – 112 s.
4. Korostelev A.A. Vliianie sistemy povysheniia kvalifikatsii na razvitie kliuchevykh kompetentsii spetsialistov [Elektronnyi resurs] // A. A. Korostelev, A. N.Iarygin, N. A. Iarygina // E-zhurnal "Pedagogika i nauka: istoriia, teoriia, praktika, tendentsii rozvytku". – 2009. – № 2.
5. Savchenko O. P. Kompetentnisnyi pidkhdid u suchasni vyshchii shkoli [Elektronnyi resurs] /Savchenko O. P. // E-zhurnal "Pedagogika i nauka: istoriia, teoriia, praktika, tendentsii rozvytku". – 2010. – № 3.
6. Pysarevskyyi, I. M. Profesiino-komunikatyvna kompetentnist (v turyzmi): pidruchnyk / I.M. Pysarevskyyi, S.A. Aleksandrova. – Kh: KhNAMH, 2010. – 230 s.